

A KASSAI PÉNZVERŐHÁZ.

Irta: KEMÉNY LAJOS.

A pénzverőházak eredetét valószínűen a *domus regiákban* kell keresnünk, melyek Károly Róbert király rendelete szerint a kamarák székhelyén levő városokban állottak fenn. Sőt talán már az Árpádok korában is léteztek; így Kassán III. Endre király idejében is volt comes camarae.¹⁾ Károly Róbert alatt tűnik fel a kassai márka is.

Zsigmond király alatt a kassai pénzverőház működéséről biztos adataink vannak; a városi jegyzőkönyvek 1394-ben ugyanis említik Henel monetarium s 1395-ben Kassán a comes monetarum Marcus de Nüremberga,²⁾ a kinek utódja lehetett az 1430-ban említett Petrus Reyhel de Mahalfalva, comes urburarum et cusionis monetae.³⁾

Az 1440-ik évbéli számadókönyv szerint a pénzverő teljes működésben van s a cammermeister Hannus (János), a probirer András;⁴⁾ a példametsző Dániel eysengraber lehetett, a ki azonban 1450-ben jövedelmezőbb keresetet üzött, mint a kereskedőcéh (cromerbruderschaft) tagja.

V. László király 1455-ben elrendelte, hogy „illam monetam novam argenteam“, nemcsak Körmöczen, hanem Kassán is verjék s az erről szóló okiratot Kassa városa Giskra kérelmére átírja.⁵⁾ Ugyancsak V. László 1457-ben rendeletet küld a városhoz követükkel, melyben meghatalmazza őket a pénzverésre s kijelenti egyuttal, hogy Giskrának erre nem adott engedélyt.⁶⁾

A következő évben Mátyás király kitiltván a régi pénzt a forgalomból, az új pénz verését a kassai pénzverőben is elrendeli „sub eisdem forma, pondere et lega“, mint az a budaiban is történik.⁷⁾ Még ez évben ismét rendeletet küld Kassa városához, melyben a felvidéki rablók kiirtása s váraik (castellorum) megvívása körül szerzett érdemeik jutalmául a pénzverést a kassai kamarában két évre átengedi nekik „de tribus partibus sive tribus marcis cupri et una marca argenti

1) Thallóczy Lajos. A kamara haszna. 4. l. — 2) Kassa város levéltára. 18080. sz. — 3) K. v. lt. 167. sz. — 4) Kemény Lajos. Kassa város régi számadáskönyvei 1431—1533. 23. és köv. l. — 5) Kassa v. lt. 271. sz. — 6) K. v. titkos lvt. Monetatio. Nr. 1. — 7) K. v. lvt. Monetatio. Nr. 2.

fini et in similitur mixtis et in virgas more ab antiquo consueto et solito fusas atque incisas cudatur ex eis moneta, cuiusquidem moneta trecenti septuaginta quinque denarii ponderent unam marcam et quelibet marca denariorum in lega contineat pesetas duodecim fini argenti vel saltem medium quartale plus de uno peseto vel minus similiter et una marca excedatur denariis quatuor vel quinque ad maius, de qua moneta ducenti denarii valeant unum florenum auri sat.“¹⁾

1461-ben a király Modrár András és Negzygleer kassai kamarai pénzverő tiszteknek meghagyja, hogy Kassa városának száz márka ezüstjét jutalmul verjék pénzzé.²⁾ 1462-ben ismét eltiltja a régi pénz forgalomba hozatalát s új pénz veretését rendeli el, a melyből „trecenti denarii, oboli vero sexigenti unum florenum auri faciant. A kamara grófja Nehezeger János.³⁾ Ugyanez évben Thoklár János kassai polgárra bízta „officium probationis monetarum nostrarum in dicta civitate nostra Cassoviensi cudendarum“. Meghagyja a városnak, hogy tudassa ezt a kamarával s Thoklár fizetését utalják ki.⁴⁾

1463-ban is Newzyger János a comes cusionis monetarum novarum camerae Cassoviensis.⁵⁾ A király 1465-ben meghagyja probatorának, Toklárnak, hogy „praesentem monetam nostram diminuat et solummodo ad sex piseta cudi faciat“.⁶⁾ Ugyanez évben meghagyja neki, hogy küldje fel Budára a Kovách István kassai pénzverő kamarai tiszt által reábizott „universas attinentias et ferramenta pro cusione monetarum apta.“⁷⁾

A pénzverő virágzását mutatja, hogy 1461-ben Német János monetarius és Bálint monetarius, 1465-ben Zolauer János monetarius és Schuchwalt András schmelczer, 1467-ben pedig Mihály müntzer nyert Kassán polgárjogot. Mihály pénzverő 1498-ban a városi tanács tagja.⁸⁾ Toklár János, a ki 1467-ben is próbamester⁹⁾ és 1476-ban a város viczeindexe, később több ízben bírása is volt, 1482-ben meghalt; Toklár valószínűen Besztercebányáról származott Kassára, mert nejének rokonsága odavaló volt.¹⁰⁾

A király 1467-ben ismét új pénz verését rendeli el Kassán s utasítja Szepes vármegyét, hogy azt fogadja el;¹¹⁾ 1482-ben pedig meghagyta, hogy az új pénzből százat és ne többet követeljenek egy forintért.¹²⁾

A 15. század végén Kassa város adófizető polgárai közt szerepelnek András schmelczer, a ki 2 frtot fizet adóban és Enderlein müntzer;

¹⁾ K. v. lt. Monetatio. Nr. 3. — ²⁾ U. o. Nr. 4. — ³⁾ U. o. Nr. 5. — ⁴⁾ U. o. Nr. 6. — ⁵⁾ K. v. lt. 339. sz. — ⁶⁾ U. o. lajstromozatlan. — ⁷⁾ U. o. 350. sz. — ⁸⁾ U. o. 777. sz. — ⁹⁾ U. o. 368. — ¹⁰⁾ U. o. lajstromozatlan. — ¹¹⁾ K. v. lt. Monetatio. Nr. 7. ¹²⁾ K. v. lt. 506. sz.

György wynswerew (= pénzverő) 1505-ben nyert polgárjogot s 1514-ben néhai Jakab pénzverő hagyatékát tárgyalják a városi tanács előtt. Jakab 1502-ben a Malom-utcán lakik.

II. Ulászló király 1511-ben elrendelte, hogy Kassa verjen pénzt „monetas nostras istius regni nostri Hungariae solitas et consuetas sive usuales et cursivas, in pondere tamen et mensura atque genere omnino veras et iustas, dummodo id ipsi regno et regnicolis nostris dampnosum non fiat“.¹⁾

A pénzverés Kassán II. Lajos király alatt szünetelt s csak 1521-ben vitte ki a kassai születésű Szathmáry György pécsi püspök, hogy itt ismét pénzt verjenek²⁾ s a király meghagyta Thurzó Elek kincstárnokának, hogy a városba pénzverőket küldjön.³⁾ 1524-ben a király Izsák zsidóra, a kit „sufficienti prudentia et tuis rei scientia ac magisterio optime peditum esse intelleximus“, bizza itt a pénzverést;⁴⁾ ez évben a pénzverő praefectusai Kozymor Bertalan és Nádasdi György,⁵⁾ s a próbamester Baumgartner Bertalan ötvös; Simon János müntzmeister polgárjogot nyert. 1526-ban János a müntzmeister, Jakab példametsző (eysenschneider), Jeromos scheyder és Thomasius János a probyrer,⁶⁾ míg Kozymor a praefectus, a ki egyizben Thurzó Elek tárnokmestertől a pénzverő szükségére 165 frtot, továbbá 5 frtot aranyban és 2 márka ezüstöt vett kölesön. Kozymor még ez évben a törökkel vívott harcban — talán épen Mohácsnál — elesett.⁷⁾

A kassai egyházak kincseit ez évben verték pénzzé királyi, illetve Várday Pál egri püspök rendeletére „ad lottos octo ad formam pecuniae regia Maiestatis“.⁸⁾ A sz. Erzsébet egyház kincstárából 139 márka, a domonkosokéból 34 márka, 10 lat, a ferenczrendüekéből 35 márka, 8 lat ezüst került a pénzverőbe.⁹⁾

János király (1527.) utasítja kincstartóját Tornallyay Jakabot, hogy Kassán a pénzverést folytassa.¹⁰⁾ Még ez évben Kassa Ferdinánd király kezére jut, a ki alatt a pénzverő tovább működik s Kaczianer az ezüst és más érczek kivitelét megtiltja.¹¹⁾ Ferdinánd 1528-ban elrendeli, hogy Kassán „monetas argenteas sub liga octo lotorum argenti puri, iusti et consueti ponderis ac mensurae et in ea qualitate, quantitate et figura orbiculari, qua in aliis regni nostri Hungariae cameris cudantur, durante beneplacito Maiestatis nostrae regiae ex eorum argenti proprio uti antea cuserunt“.¹²⁾ 1533-ban királyi rendelet jön a mind nagyobb mértékben terjedő hamis pénz verése ellen s a király meg-

1) K. v. lt. Monetatio. Nr. 8. — 2) K. v. lt. 1022. sz. — 3) U. o. 1017. — 4) U. o. 1059. — 5) U. o. 1066. — 6) Kemény. Kassa város régi számadáskönyvei, 61. és köv. lapjai. — 7) K. v. lt. 1187. sz. — 8) K. v. lt. 1134. sz. — 9) Kemény id. m. 80. lap. — 10) K. v. lt. 1170. — 11) U. o. 1426. — 12) Titkos lt. Monetatio. Nr. 9.

hagyja, hogy a rossz pénzt a kassai és körmöczi pénzverőnek szolgáltatassák ki átverés végett.¹⁾ Ugyanez évben Ferdinánd rendeletet küld Kassához azok ellen, a kik a Körmöczőn vert pénzt nem akarják elfogadni, hanem néhai Mátyás király pénzében követelik a fizetést.²⁾

1529-ben Mihály pénzverő, 1534-ben Tamás pénzverő nyert polgárjogot. Pénzverő Tamás 1567-ben még életben van;³⁾ 1579-ben özvegye Erzsébet említetik.⁴⁾ 1534-ben János a münzmeister.⁵⁾ Thomasius János próbamester fia, szintén János baccalareus 1530-ban polgárjogot nyers 1535-ben említetik.⁶⁾ A domus monetae mellett (1533.) egy altera domus monetae is volt a város harmadik negyedében. Az 1555. évbeli városi jegyzőkönyv meghatározza a pénzverő fekvését: „in acie domus regis alias Göbel vocatae, in qua olim moneta cusa est“.

A pénzverés Kassán 1536—1552-ig, míg a város János király hatalmában volt, alighanem szünetelt s midőn ismét Ferdinánd kezéré jutott, megszűnt; a város 1556-ban felír annak folytatása végett, mert „est autem et domus monetaria isthic, sunt etiam instrumenta in promptu“.⁷⁾ A következő évben királyi rendeletre a város Dersffy István főkapitány és Thorda Zsigmond kezébe adja a pénzverő eszközöket „omnia instrumenta ferrea ad cusionem monetarum pertinentia“.⁸⁾

Kassán az 1580-ik évtől kezdve vernek újra pénzt. Ez évben Ginther vagy Günther Zachariás münzer polgárjogot nyert s 1585-ben is itt működik.⁹⁾ 1581-ben polgárjogot kap Christof Hardek von Döbeln, röm. kays. Maiestet wardein; 1589-ben pedig a besztercebányai származású Schmelczér András.

1607-ben a kolozsvári származású Forintverő Ötvös István nyert Kassán polgárjogot, aki valószínűen Bocskay István fejedelem forintverője volt Erdélyben, majd Kassán.

Bethlen Gábor fejedelem alatt a pénzverő feléledt. Segesvárott 1622. deczember hó 5-én kelt rendeletével meghagyja, hogy „az monétáknak rossz volta miatt — paracsoltunk volt is Silesiában, hogy némely monetariusokat küldenének ki számunkra, az kik közül jöven ez elmúlt napokban ketten hozzánk és több társoknak képekben velünk conveniálván — végeztünk azért úgy velek, hogy ad finem mensis proxime adfuturi. Januarii kassai városunkban minden istrumentumokkal és több társokkal együtt kijöjjenek;“¹⁰⁾ 1623. április hó 28-án pedig meghagyta, hogy mivel „az kassai pénzverőházunk igen szűk“, tehát a mellette való házat adják bérbe szállásul „pénzverőmestereink számára“;¹¹⁾ ismét

1) Monetatio. Nr. 10. — 2) K. v. lt. 1558. sz. a. — 3) U. o. 2788. sz. a. — 4) 3526/9. sz. a. — 5) U. o. 1586. sz. a. — 6) U. o. 1599. sz. a. — 7) K. v. lt. 1810. sz. a. — 8) U. o. 1876. sz. — 9) K. v. lt. 3839. és 3857. sz. a. — 10) K. v. lt. 5939. sz. a. — 11) U. o. 5999.

ez év június 21-én elrendeli; hogy „ott való pénzverőink megfelesedvén“, adják át nekik az egész ú. n. Rueber-féle házat.¹⁾ A ház néhai Rueber János felsőmagyarországi főkapitány, illetve örököseinek volt a birtoka s a Főutcán, a mai honvédlaktanya helyén állt s úgy Tieffenbach, mint Basta főkapitányoknak is székházul szolgált;²⁾ tulajdonképen három házból állt³⁾ s a délre fekvőt Rueber György 1604-ben 800 forinton, 30 köből gabonán és 4 hordó hejzei boron vette meg.⁴⁾

1624-ben Abauj vármegye meghagyja, hogy „az cassai, munkáchi és nagybániai ötpénzes garast, mellyeket Urunk eo felsége neve alatt vertenek“, mindenki elfogadja.⁵⁾

Kasser Mihály münzmeister 1625-ben polgárjogot nyert szokatlan nagy áron és pedig 100 frton; 1634-ben nemességet kapott s a következő évben Abauj vármegyében kihirdetette. Kasser, mint a pénzverő vezetője, rossz fát tett a tűzre s a fejedelem 1625. „az pénzverőházat minden hozzátartozandó eszközeivel“ a városnak adta bérbe.⁶⁾ hogy „öt lottos pénzt veressen az böcsületes város és az árendának summája lészen 56,000 frt.“⁷⁾ A Segesvárott 1625. július 13-án kelt szerződés⁸⁾ szerint a város verethet „tam minutae simplicis monetae cudendae, tam etiam maiorum ternariorum et quinquenariorum grossorum — liga — quinque lothones fini argenti continet“. A 2-ik pont szerint ezüstöt vásárolhatnak szabadon, valamint „aut pagamentum, aut tartarum et sal mercare“. 3. Az első évben 500 ökörbört, 50 hordó bort harminczad fizetése nélkül kivihetnek. 4. A pénzverő tisztek stb. fizethetése végett 1000 ökröt vásárolhatnak s lefizetvén a szokásos díjakat, a városba behozhatják. „Quinto, ut in dignitatis et personae nostrae memoriam auae etiam bonae monetae, non ita quidem, ut earum cusio libera quousque voluerint, illis permittatur, sed tantum pauci alicuius numeri cudi ab iis possint, hoc etiam benique iis concedimus“. Végül a fejedelem megtiltja az arany és ezüst kivitelét Lengyelországba.

A város a pénzverő technikai vezetése iránt franckensteini Heinrich Gáspárral és goslávi Janus Fülöppel még ez évben szerződést köt.⁹⁾ Janus F. münzverwalter 1626-ban nőül vette a sziléziai Jegerndorfban a volt brandenburgi hercegi münzmeister, akkor a lengyel király szolgálatában volt Prunner György leányát, Orsolya Katalint.¹⁰⁾

1627-ben Gáspár (Heinrich?) a „münzmester“. 1628-ban a fejedelem a pénzverőházat szendrői Bornemissza János kapitányának eladta s a pénzverés megszűnt.¹¹⁾

1) K. v. lt. 6002. és 6003. sz. — 2) U. o. 7895. — 3) 7598/3. — 4) 5085. —

5) Vármegyei jegyzőkönyv. — 6) K. v. lt. lajstromozatlan. — 7) Városi jegyzők. —

8) K. v. titkos lvt. Monetatio. Nr. 11. — 9) K. v. lt. 18,439. sz. a. — 10) U. o. 6165/2. és 6291/36. sz. a. és Szabó Károly R. M. K. II. köt. 441. sz. — 11) K. v. lt. 19,367. sz.

A kassai pénzverő szolgálatában állhatott ez időben Kuntschick vagy Kuntschig János, Kuntschick Venczel freystadti (Silézia) polgármester fia, aki 1622-ben a Kunstreichnak mondott Erker Flóriánhoz, a lengyel király varsói müznmesteréhez állt be tanulóul — atyja nem bírván érte a tanpénzt fizetni — négy évre, hogy „die Münczkunst und was darczu gehörig“, kitanulja.¹⁾ Kuntschig János a következő évben kötelezvényt állít ki „in der Königlichen Müncz Warschaw“, hogy Erker Flóriánhoz tanulóul beállván s amellet „auch das pöbieren und was zu solchen Münczsachen gehörig“, szorgalmasan tanulni fogja s ha kárt okozna, a mester rajta és hozzátartozóin keresheti.²⁾ A kassai pénzverő működésére 1696-ban ismét reábukkanunk, amely évben a város onnét 500 frtot vett fel kölcsön.³⁾

A pénzverő 1698—1700. évekre szóló számadása szerint ⁴⁾ Kassáról a nagybányai pénzverőbe 400 frt értékű pénzverő műszereket adtak át s Kassán csak kreutzereket és phennigekeket vertek. A tisztek és mesteremberek fizetése következő volt: Carove Antal „münzinspector“ 1699. január hó 1-étől 1700. június végéig 750 frtot kapott; Maray Bertalan évi fizetése 150 frt; a münczschmiedemeister heti bére 4 frt; Schubert Ádám münzer heti fizetése 3 frt; Hörman János münczstreckher heti bére 3 frt; Hönigberger Jakab münzer heti bére 2 frt volt; Pinckh Lőrincz münczschlosser 68 hétre 259 frtot, Liboczay András, schmidt 46 hétre 92 frtot kapott. Herzog András löcsei példametszőnek „vor unterschiedlich prägstöckhe fizettek egy izben 15 frtot. Ugyanö „eysensenckher in Leutschau“ szállított „mehr per postam abgeschickt 2 stöckhe mit kays. Bildnuss fl. 2“.

1) K. v. lt. 6019. — 2) U. o. 6019. sz. — 3) U. o. 19,574. sz. — 4) U. o. lajstromozatlan.